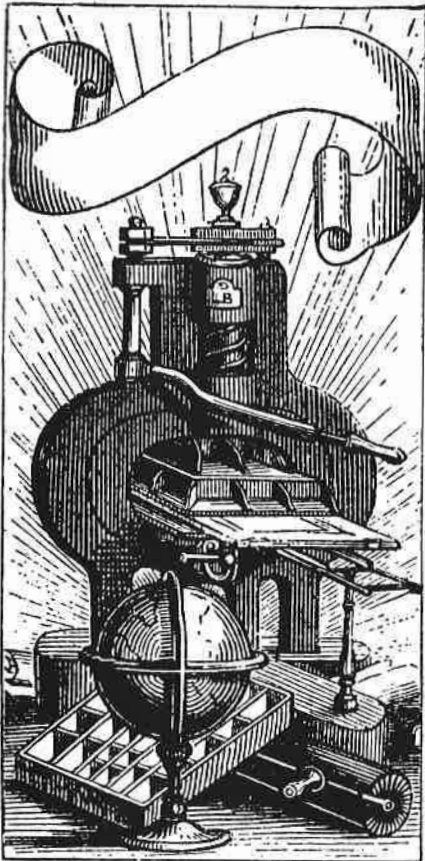

DE DRUKKER:

DE VREESE Maurice
geboren te Ledeberg op 11 november 1914

Ik ben geboren op papier...

Vignet ter verheerlijking van de gietijzeren drukpers op T-vormige voet en de inktrol uitgevonden door lord Stanhope, ca 1806, en in 1818 op het vasteland in gebruik geraakt. De pers van de fabrikant GOUY uit Brussel, waarvan MIAT een exemplaar bezit, is rechtstreeks van de Stanhope afgeleid.

**Publiciteit boek- en steendrukkerij Jules De Vreese.
(RUG, Fonds Vliegende Bladen, Impri-
merie)**

Ik ben zelf zoon van een drukker, Jules De Vreese, wiens vader postbode was te Bottelaere (ca 1880). Hij is daar "buiten gesmeten" omdat zijn kinderen niet naar een katholieke school gingen. Dat was helemaal de strijd in die tijd.

Hij is toen een groentewinkel begonnen in Ledeberg op de Botermarkt. Mijn vader is geboren in 1872. Toen hij 12, 13 jaar was heeft hij nog met mosterd gevent, huis aan huis. Iets dat nog heeft bestaan tot vóór de oorlog van '40.

Later is mijn vader dan begonnen als leerjongen in een drukkerij. Heeft zich dan opgewerkt en is te Brussel meestergast geworden in een drukkerij, waarvan ik me de naam niet meer herinner. Daarna kwam hij terug naar Gent, in de drukkerij **Meyer-Van Loo** in de Vlaanderenstraat. Daar waar nu een muziekwinkel is.

Van daaruit is hij dan op zichzelf begonnen. In de Gondrodestraat. En in 1907 is hij getrouwd. Hij heeft zich toen gevestigd te Ledeberg, op de Hundelgemsesteenweg.

Waarom koos hij voor de drukkerij?

Dat heb ik hem nooit gevraagd. Het was waarschijnlijk een stiel die opkwam in die jaren.

Mijn broer Jules is geboren in 1911, ik in 1914.

Het was mijn broer die de drukkerij zou verderzetten. Maar hij is aangehouden door de Duitsers. Een jaar later is hij gestorven, in Dachau. Ik kon mijn vader niet in de steek laten, en heb de zaak dus verder gezet en dan overgenomen.

Jij deed nooit studies in die richting?

Nee, ik ging eerst de drukkerij wel verder doen met mijn broer. Maar ik trouwde en ging de zaak van mijn schoonvader over nemen. Een zetelen matrassenfabriek, de firma Dumortier. Na de moord op mijn broer kon dat niet meer.

Ik ben wél opgekweekt in de drukkerij. Ik ben "geboren op papier".

Bóven de drukkerij.

Ik heb er veel meegeholpen.

Zo herinner ik me de staking van '24. De grote staking voor de **Engelse week**, de 48-urenweek. Negen weken lang. Mensen moeten zich plooiën, hé. Een staking is een staking. En de werken die we konden doen, trachtten we dan zelf te doen. Ik was ingeschakeld, mijn broer was ingeschakeld, mijn ma...

Ik moest toen werk doen voor de firma Rey Ainé, een weverij. Op de "pedaal". Elektriciteit was er nog niet, alles werkte toen op gas. En de **pedaalpers** was met de voeten aan te drijven. Ik moest een aantal **tirages** per week doen om op zaterdagavond eens met mijn moeder naar de cinema te kunnen gaan. Dat was in de verlofperiode juli-augustus.

Wat voor opleiding kreeg je dan?

Eerst ben ik naar de *Ecole Moyene* gegaan, de middelbare school op de Reep. Dan naar de *Institut de Gand* op de Nederkouter. En daarna deed ik de laatste drie jaar van het athe-neum, grieks-latijn. Ik heb dan verder avondlessen gevolgd in de *English Club* om mij in de talen te perfectionneren.

Wou je schrijver worden?

Op school kon je kiezen tussen commercieel, latijn en grieks-latijn. Mijn vader heeft die laatste richting voor me gekozen. Ik weet niet wat hij met mij voorhad. Maar toen ik na die studies in '32 zes weken in de drukkerij werkte, had ik geen **goesting** meer om nog naar school te gaan. Ik had het werk "geproefd". Dan ben ik maar in de drukkerij gebleven. Mijn vader heeft de zaak gedaan tot de 31ste december '45. En ik nam het over op 1 januari '46. Tot in 1981...

BOEK- & STEENDRUKKERIJ

JULES DE VREESE

Gontrodestraat, 11

LEDEBERG-bij-GENT.

VERZORGD WERK — SPOEDIGE BEDIENING — MATIGE PRIJZEN.

Ik heb de eer UEd. kenbaar te maken dat ik op den

Hundelgemschesteenweg, 37, Ledeberg

(Dicht bij de ST-LIEVENSPOORT)

een magazijn kom te openen van

Bureel- en Schoolbehoefte

x x x x x x x x x x

GROOTE KEUS VAN MAROKIJNARTIKELN

✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻

Alle slag van drukwerken zooals : Aanplakbrieven, Strooibrieven, Naamlijsten, Prijs-Couranten, Facturen, Briefhoofden, Programma's, Omslagen, Trouwbrieven, Doodbrieven, Doodbeeldeken, Adreskaarten, Visietkaarten, Spijskaarten, enz., enz.

Wanneer U GOED en GOEDKOOP wilt gediend worden, wend U dan naar den

Hundelgemschesteenweg, 37 of Gontrodestraat, 11

Wie waren je beste klanten?

De Floraliën en de MIVG.
Voor de Floraliën: affiches, alle drukwerk. De Floraliën gebeuren maar eens in de vijf jaar. Maar drie jaar vóór de expositie was alles al volop aan de gang. De laatste drie maanden was dat zelfs 24 uur op 24. Maar het was het affiche niet alleen. Ook bv. de uitnodigingen om te exposeren. Dat moest ge niet zes maand ervoor gaan doen. Want twee, drie jaar op voorhand moesten de kwekers al voorzien wat ze gingen tonen.
En als ge spreekt van Floraliën, hangen al die bloemisten daar ook aan. Ge had dus dat erbij als cliënteel!

Is het daarom dat uw vader zich hier gevestigd heeft?

Nee, mijn ouders woonden op de Botermarkt, en zijn dus op Ledeberg gebleven.
Mijn vader is aan dat werk geraakt door zijn vriend **Lucien De Cock**, secretaris van de Floraliën.
Het bestuur besliste én wat voor onderwerp men op het affiche wou, én welk schilder dat zou ontwerpen. Het is pas in '70 of '75 dat men met wedstrijden is begonnen.
De tweede goede cliënt was de trammaatschappij. Al van in het jaar zeven. We drukten ticketten, kaarten enzomeer. Dat ging per aanbesteding, met een prijs-vraag. Om de drie jaar moest dat hernieuwd worden. De laatste is in '38 geweest. Daarna kreeg men aanpassingen aan een soort "index". Met uitzondering van de oorlogsjaren. Toen was het al naar gelang we papier konden krijgen, en volgens de prijzen van de dag. Maar ik moest zien dat ze altijd voorzien waren voor zes maanden. Ik kende dus het verbruik bij goed weer en bij slecht weer.

Heeft je vader een drukkerij overgenomen?

Nee, hij is begonnen met een gewoon "pedalleke". Een **Liberty**, nog met de hand aangedreven. En handzetsel.
Zijn eerste **linotype** heeft hij gekocht in 1925. Dat was één der eerste die uitkwamen met vier magazijnen. Vier lettertypen terzelfdertijd. Voordien was er maar één magazijn. Ge moest dat verwisselen telkens ge een ander lettertype nodig had. Maar daar zaten er ineens vier per magazijn in.
Dat was iets speciaals. Velen zijn er naar komen kijken.
Maar ook daarna werd nog veel met de hand gezet.
Op de linotype kunt ge natuurlijk veel doen, maar niet alles. **Tableaux**, dat moest toch nog met de

hand worden samengesteld. Dus had ge een handzetterij nodig. Toen ik mijn drukkerij overliet had ik dan ook een pracht van een handzetterij.

Werkte uw vader met personeel?

Voor de oorlog van '14-'18 stond hij toch met een man of zes zeven. Veel personeelsverloop was er niet. Ge had daar bijvoorbeeld een Maurice Colman. Die heeft er gewerkt van vóór '14 tot hij overleden is. Dat moet toch in de jaren '50 geweest zijn. Of een Frans Van Overbeke, die als leerjongen binnengekomen is en er gebleven tot zijn dood in '36. En Karel Vlerick, dat was dus de boekbinder, bleef er ook tot aan zijn pensioen.

Zijn er in uw bedrijf, gevallen van de gevreesde loodziekte geweest?

Ik zal u wat vertellen. Wij moesten altijd al een verzekering hebben tegen de loodziekte. Ik heb **nooit** iemand gekend die ziekte ook gekregen heeft. We moesten opletten, onze handen wassen vóór het eten, enzomeer. Maar hoeveel keer ik niet in de zetterij gekomen ben en ze hun boterham aan 't eten waren terwijl ze aan het zetten waren... En dat ze zelfs hun boterhammen óp de letterkasten legden! En toch is er geen één die aan de loodziekte is doodgegaan.
Misschien gebeurde dit vroeger wel. Toen de clichés nog in lood werden gegoten. Ook ik heb dat nog gedaan.

Vóór de omschakeling naar rubber. Dan stond ge volop in de damp van het lood. Ik denk dat daàr het gevaar voor loodziekte zat. Maar door het vergroten van de hygiëne, zo rond 1900, of vroeger zelfs, is dat verdwenen.

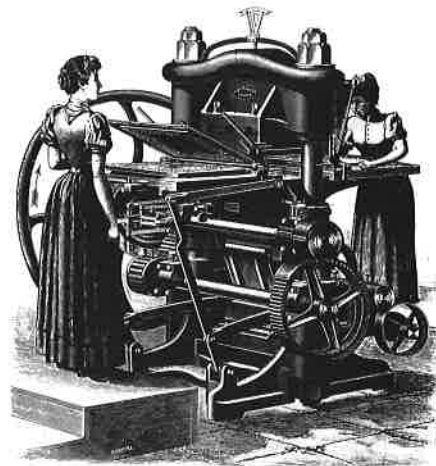
Was de job in de drukkerij goed betaald?

De lonen lagen er altijd hoger dan in andere takken van de nijverheid.
Mijn vader had, geloof ik, zo'n 27 of 28 frank in de week als meesterknecht. Dat was een grote daguur rond 1890! Het loon van een beginneling of boodschapper was 1 frank per uur toen ikzelf ben begonnen in de jaren dertig.
Mijn vader heeft zelf zijn drukkerij bijeengespaard. In die tijd begon men om 7 uur, en dat ging zo door tot 's avonds. Ze werkten 12 uur aan één stuk. Dan was het nu een machientje bijkopen, en dan een machientje bijkopen...

Waar was de drukkerij achtereen volgens gevestigd?

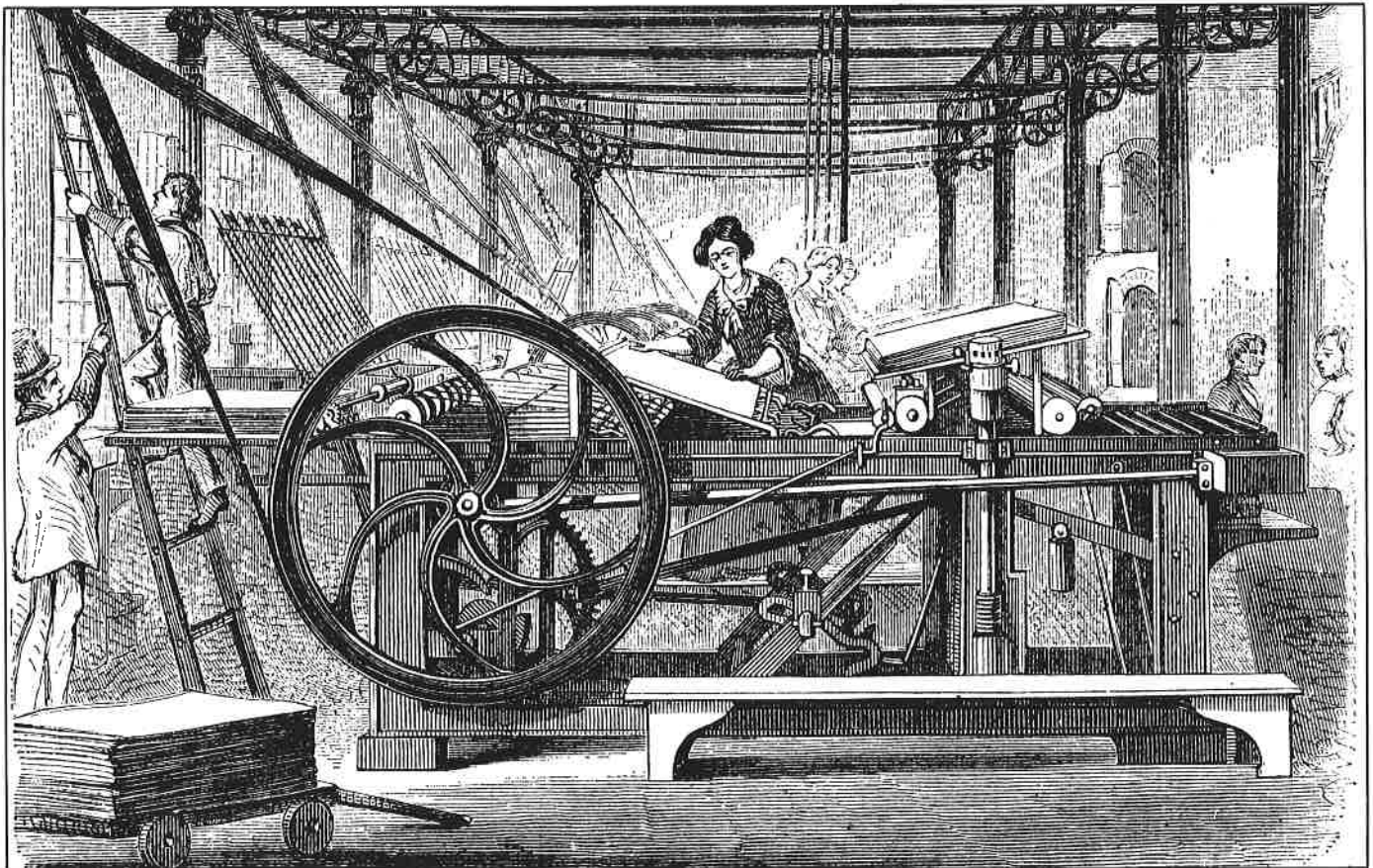
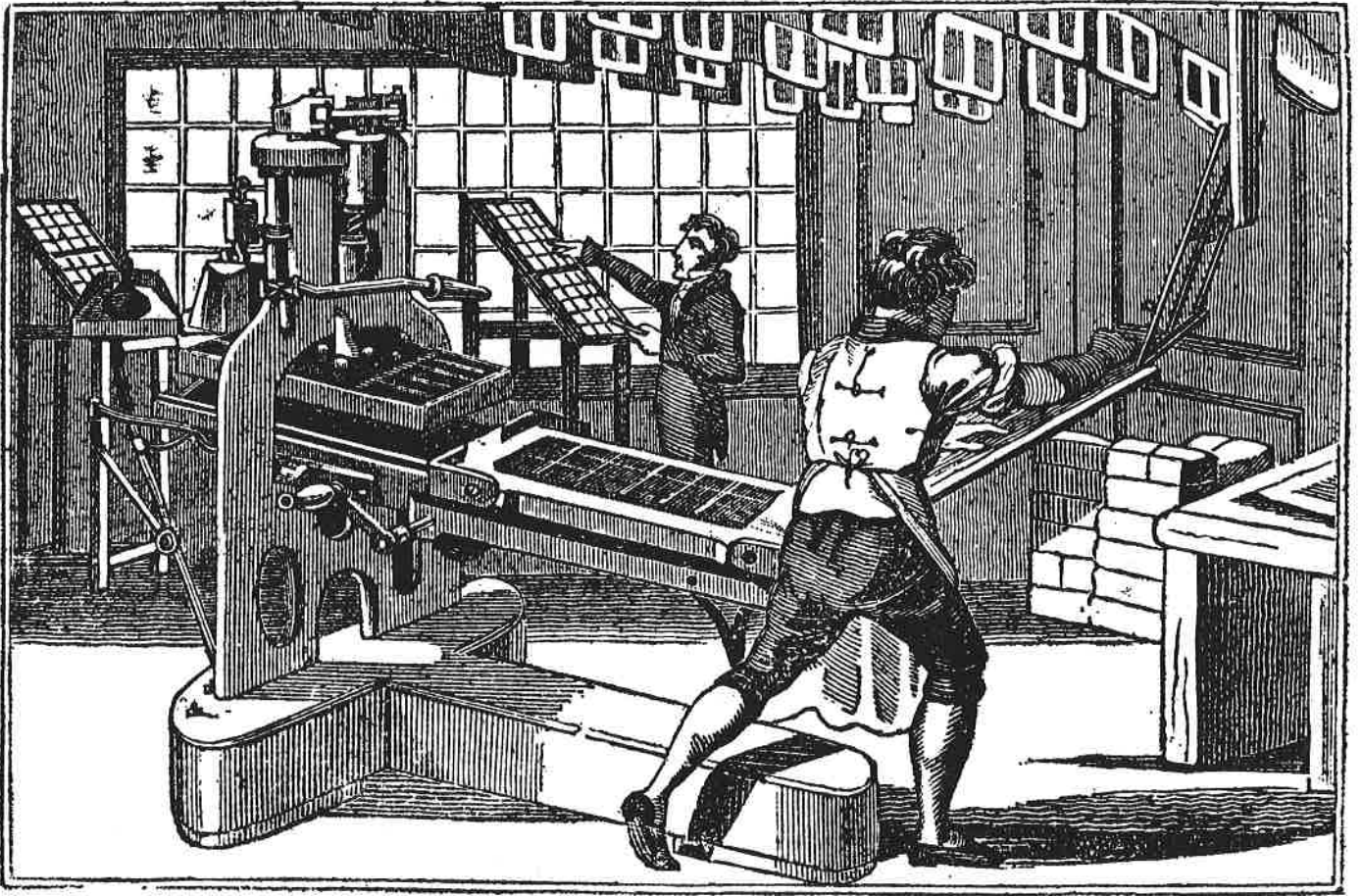
Tot in 1910 in de Gontrodestraat.

Binnenzicht van een drukkerij uit het begin der 19de eeuw, uitgerust met een drukpers van het Stanhope-type (let op de karakteristieke T-vormige voet).
(verzameling archief MIAT)

De eveneens van het Stanhope-type afgeleide Albionpers, een handbediende pers, trachtte men in de loop der 19de eeuw net zoals de cilinderpersen te automatiseren. Ter illustratie deze merkwaardige dubbelbediende tweezuilige "Blitzpresse" van het merk Krause uit Leipzig.
(RUG, Fonds Vliegende Bladen, Impri-merie)

De cilinderpers werd nog vóór 1850 geautomatiseerd door aandrijving op stoomkracht. Het bedienen ervan werd zo eenvoudig voorgesteld dat "zelfs" vrouwen ervoor geschikt waren.
(verzameling archief MIAT)

Daarna op de Hundelgemse steenweg, nog later in de Eggermontstraat.

In de Gontrodestraat was dat in de oude pastorij. Dat was eigendom van de gemeente. Daar stond ook een kerk bij. Die is weggegaan naar de Botermarkt in 1870. In de "arme" periode. De dekenij is dan gevolgd. En het huis is daar vrijgekomen.

Daar is mijn papa begonnen met één, of misschien twee "pedalen". Juist weet ik dat niet.

Over welke machines ging dat dan?

De **Perfecta** of **Liberty**, zoals ik al zei. In 1914 kwam daar nog een pers bij, en in 1920 een tweede. Het waren allebei **Juliens**. Nog later kwam dan de linotype. Ik weet nog goed toen die tweede pers is binnengekomen.

Die was aangedreven met een gasmotor en een **transmissie**. In het atelier stonden twee gasmotoren, de kleine, en de grote. Ge moest die "in gang steken" met een groot vliegwiel, op dezelfde manier als een auto vroeger.

Dat maakte zeker enorme indruk op jou als kind?

Van zodra ik kon lopen zat ik al in het atelier. Dat viel dus niet meer op. Het enige wat echt indruk maakte was toen de tweetoerenpers, de **L&M** binnenkwam. Dat was heel indrukwekkend, zo'n volautomatische machine. Om een blad te bedrukken moest de cilinder twee toeren doen. Vandaar de naam. Mijn vader had ze gekocht op de "Eeuwfeesten" van Luik in '30.

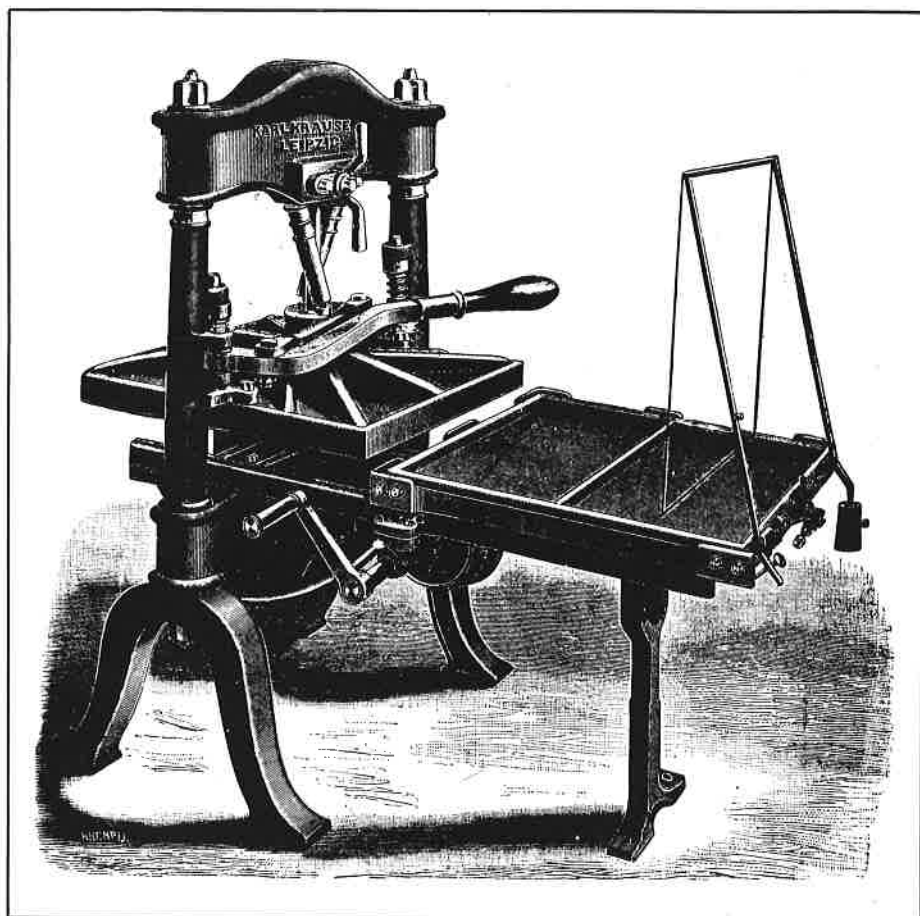
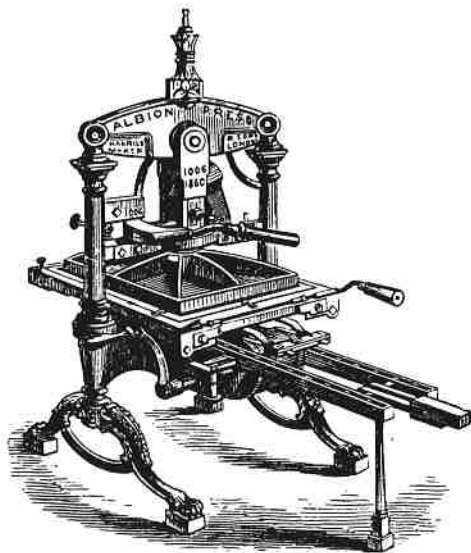
Ze werd verdeeld door de firma Linotype. De fabriek was gevestigd in *Coventry*, Engelse stad die door de Duitsers is platgelegd. Mijn broer is daar drie maanden op stage geweest om op de machine te leren werken.

Andere drukkers kwamen er naar kijken, ook de cliënten. Dat herinner ik me niet, maar mijn vader vertelde me dat wel. Ik heb nog ergens de foto van de machine liggen, met het personeel erbij.

Daarvoor werkten we met twee handpersen. Van het type waarbij het papier met de hand moet worden ingelegd. Er werd ook wel nog met de hand gedraaid. Dat gebeurde bijvoorbeeld voor de affiches van notarissen of zo. Voor 50 of 60 stuks.

Was je vader gespecialiseerd in affiches?

Nee. In **stadsdrukwerk**. Dat zijn affiches, circulaires, facturen. **Labourwerk**, ja. Daarvoor deed men nog geen werk voor de stad of gemeente, hoor.

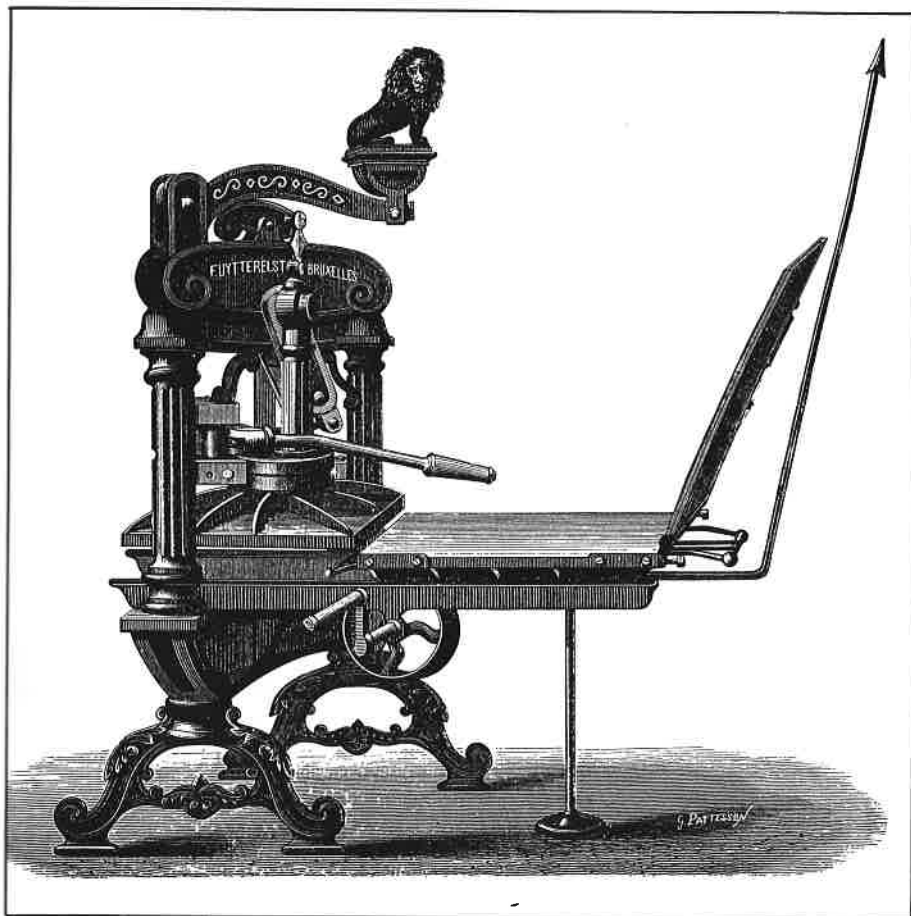
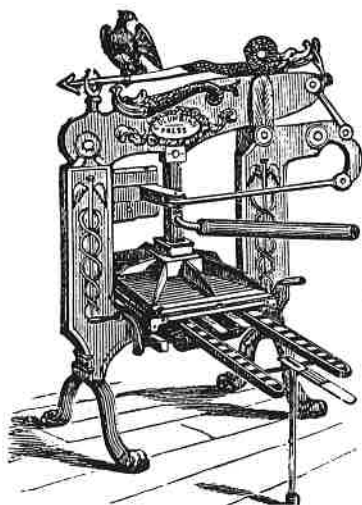
Hussein bijvoorbeeld, die was gespecialiseerd in affiches. Die was meestergast-zetter in de drukkerij Meyer-Van Loo in de Vlaanderenstraat, toen mijn vader er meester-gast-drukker was.

Wij hadden meer werk voor notarissen en zo. Notaris De Moor, Dupont, Dael. Dat was al genoeg. Een affiche voor een notaris, dat was een "tussendoortje". Als je er honderd van drukte, was dat al veel.

Maar zoets als de Floraliën, dat was weer wat anders...

Voor het drukken van affiches heeft men grote letters nodig uit hard hout, meestal palmenhout. De plaats waar men die opborg was zeker zo'n 10 meter lang. Dat waren borden van 50-60 cm breed, vijf boven elkaar. De letters werden er schuin op een latje gelegd zodat ge direct kon zien waar de letter lag. Want dat werd geklasseerd per alfabet en op volgorde, in tegenstelling met een letterkast. In zo'n letterkast zijn de vakken verschillend in grootte. Hierin ligt de E, bijvoorbeeld, in

Van de Stanhope-pers werden achter-eenvolgens de ALBION-pers en de COLOMBIENNE afgeleid. In België vervaardigde de firma LE JEUNE uit Brussel na 1830 bijna identieke kniehevel-persen. De adelaar, kenmerkend te-gengewicht der Colombiennes, is daarbij door een leeuw vervangen. Een ander belangrijk Brussels fabri-kant van dit type persen was UYTTER ELST. Een fraaie Le Jeune is in het bezit van het MIAT. (RUG, Fonds Vliegende Bladen, Imprim-erie)

het grootste vak. De grootte van de bakjes varieert volgens het aantal letters die ge **courant** nodig hebt. Teksten in spiegelbeeld konden we gemakkelijk lezen. Dat was toen een heel andere stiel dan nu, héél inter-essant. Ge doet nooit tweemaal hetzelfde.

Wat doe jij het liefst in het pro-duk-tieproces?

Wat ik het liefste deed was het spe-ciale werk. Als 't speciaal was voor

de drukkerij interesseerde me dat. Als 't speciaal was voor de zetterij, interesseerde me de zetterij. Als het voor het binden was, was het dát... Per opdracht was er altijd wel iets dat ge liever deed dan iets anders.

Je ontwierp zelf ook?

Ja. Zo is er op zeker ogenblik de vi-sitekaart opgekomen van 9cm op 14cm, het minimum-formaat. Ik zette de naam beneden en het adres er direct onder. Zodat ge veel plaats

krijgt om er iets op te krabbelen. Het lettertype was de *anglaise*, en in blauw gedrukt. Dat was dan in die zogenaamde *taille-douce*. Het druk-plaatje lieten we graveren in Brus-sel, bij **Handley**. Dat was duur! Dat was voor dokters, notarissen, advoka-ten, dat soort mensen. De gewone man kon dat niet betalen. Het is een specialiteit. De staalgra-vure wordt warm gedrukt. Goedkoper was de **vircotypie**. Dat is ge-wone druk met speciale inkt, waar poeder op gestrooid wordt. Het gaat daarna de oven in.

Vertel eens iets meer over de op-dracht voor de tram-maatschap-pij?

In 1923 is de **rotative**, de rotatiepers voor het drukken van de ticketten, binnengekomen. Die is daar speciaal voor gemaakt. Door een firma in Leipzig, Duitsland.

We moesten een voorbeeld van het te drukken ticket opsturen.

Een bestelling voor ticketten be-stond uit een volledig alfabet, 26 let-ters dus, én een serienummer, ge-nummerd van 1 tot 10.000. Een be-stelling van één serie bestond dus uit 260.000 ticketten. Er stonden dus 26 ticketten op één blad. Maar, ieder ticket heeft een nummer. En het **tal-lon**, heeft hetzelfde nummer. De ma-chine werkte dus met 52 **numero-teurs**. Iedere keer dat er gedrukt werd, versprongen die automatisch.

Was dat een grote machine?

Ze was lang, maar smal. De drukci-linder was maar 26cm breed. De ma-chine zelf een had een lengte van ca 5 meter. Het was nét een rotatiepers voor kranten, maar dan veel smaller.

Wat was er eerst, de machine of de opdracht?

Hoeveel reizigers zijn er tegenwoor-dig? Tienduizend? Twintigduizend? Maar in die beginperiode waren er misschien tweehonderd. En de tic-ketten werden dus gedrukt op een platte pers of een "pedaal". En ach-teraf genummerd, ingebonden en versneden. Vanaf 1907 tot in 1922-1923 gebeurde dat zo. Doordat het aantal reizigers vergrootte, moest mijn vader wel moderniseren. Dan is die rotatiepers er gekomen.

Dat was toch een hele investe-ring. Was hij dan zo zeker het werk toegewezen te krijgen?

Ik kan natuurlijk niet zeggen op wat voor een manier hij zekerheid had. We waren wél de enige drukker voor Gent, de kust en Brugge. Later liet mijn vader de kust en Brugge vallen.

Omdat er genoeg werk was. Hij heeft zich toen gespecialiseerd voor Gent.

Had hij dan geen concurrentie?

De enige waar hij discussie mee heeft gehad was drukkerij **De Graeve**. Toen die nog in de Burgstraat gevestigd was. Die drukte eveneens ticketten. Ik weet niet meer voor welke streek. En hij zou er graag Gent bij hebben gehad. Toen is er een zekere spanning gekomen. Tot beiden overeen gekomen zijn: "laat mij gerust, ik zal u ook gerust laten". Tot in '69 heb ik toch op die pers gewerkt.

Leg eens het principe van zo'n rotatiepers uit?

Eerst hebt ge de rol papier, 26 cm breed. Dat was op voorhand gemaakt, net zoals bij de krant. Het ticket moest immers 13 cm breed zijn. Dus had ge er twee naast elkaar, en dertien achter elkaar. Daarna gaat dat onder een cilinder voor de **verso**. Want vroeger, zoals bijvoorbeeld voor de buurtspoorwegen, stond er reclame achteraan op het ticket. Dat moest dus ook worden gedrukt.

Dan had ge nog een tweede cilinder voor een bijkomende kleur. We hadden dat niet nodig, maar het was voorzien.

In het geval de maatschappij er een kleur bij zou willen. Bijvoorbeeld het nummer van de tram in het rood of zo.

Daarna kwam de cilinder voor het drukken van de ticketten zelf. Nog verder stonden de cilinders met de **numeroteurs**. En daarna had ge nog eens de cilinder met het serienummer: A1, B1 enzomeer. Om de tienduizend nummers moest dat veranderd worden. Een serie ticketten was: van A tot Z, en van 1 tot 10.000. De ontvangers kregen dus een serie van 10.000 ticketten. Ze werkten bijvoorbeeld met serie M. Dan kreeg je serie M10, M12 enzovoort. Iedere man had zijn letter.

Eens dat gedrukt was, had je de cilinders voor het perforeren. Het ticket moet immers uitgescheurd kunnen worden. Op de ene cilinder stond de kam, op de andere een opening waar de kam in paste om het papier te doorboren.

Verderop stond nog een cilinder om de bladen per 26 te versnijden. Daarop stond een mes gemonteerd die terug in een gleuf gleeft.

Daarna werden de gedrukte bladen naar beneden geslagen. De nummering gebeurde dus omgekeerd: het eerste ticket dat werd gedrukt had nummer 10.000, het tweede nummer 9.999 enzovoort.

Daarna werden ze geteld en nageke-

ken op fouten. Manueel. Dat gaat rap hoor. Maar het is wel een moeilijke truuk om aan te leren.

Na het versnijden in twee, per 13 dus, wordt er genaaid tot boekjes van 100. Met een **nietjesmachine**. Per boekje één nietje. Nadien werd dat versneden.

De boekjes hadden dus 100 ticketten. De pakken om te versnijden hadden er 1000. En er werd per 5000 verpakt.

Per 1000 werd er een bandje rond gedaan. En er gaan 5000 in een pak. Vroeger gebeurde dat met **emballagepapier** later met **cellofaan**. Op het emballagepapier moest dan nog een voorgedrukt ticket worden geplakt met de nummering van 1 tot 5000 of van 5000 tot 10.000, én het serienummer.

Was dat een grote drukkerij?

Op een zeker ogenblik werkten we er toch met zo'n dertig man. Uitsluitend voor het drukken van de ticketten waren er zeker vier tot vijf man. Jaar in, jaar uit. De **drukgang** zelf stond gewoon tussen de andere machines. Alles liep er wel wat door elkaar.

Was je vader lid van de latere UNIGRA?

Ja, en ik ook. Ik ging wel eens naar vergaderingen. Naar banketten en zo. Maar verder heb ik me er nooit iets aangetrokken. Er werd daar zelfs niet over prijzen gesproken. Het was meer een sociëteit, de sociëteit van de pietjesbak...

Misschien waren er wel problemen die door de vereniging zijn opgelost. Maar als ge zelf geen problemen hebt, weet ge dat niet. Bij ons zijn nooit échte conflicten geweest. Wij hadden ons cliënteel. Een groot cliënteel. Andere drukkers wisten wel dat ze niet in ons vaarwater moesten komen. En ook wij lieten iedereen met rust.

De ORIGINAL HEIDELBERGER degelautomaat is de geslaagde automatisering van de vroegere GALLY-persen, waartoe o.a de VICTORIA en de AUTOVIC (waarvan een exemplaar in het bezit van het MIAT is) behoorden. Deze bij de drukkers zeer populaire machine, heeft een automatische inlegger. Anders dan bij voornoemde persen, is handinleg niet meer mogelijk. De bladen worden door zuigstangen in- en uitgenomen.
(uit: Grafiek, tijdschrift van de KOLVO, Gent 1950)

De zgn. numeroteur, zoals ingebouwd bij de rotatiepersen voor het vervaardigen van trambiljetten.
(uit: La Typographie et ses produits, 1913)

